

dr Ognjen Bakmaz¹, Profesor visoke škole
Visoka škola za uslužni biznis, Istočno Sarajevo – Sokolac

dr Marko Milošević², Profesor visoke škole
Visoka škola za uslužni biznis, Istočno Sarajevo – Sokolac

dr Nenad Marković³, Profesor visoke škole
Visoka škola za uslužni biznis, Istočno Sarajevo – Sokolac

REGIONALNO PLANIRANJE - POJAM, TEORIJE I MODELI

SAŽETAK: Cilj ovog rada je da se istraži regionalno planiranje, koje je veoma značajan factor razvoja svake države i regiona. Ovo istraživanje je doprinos sagledavanju mogućnosti unapređenja životnog standard građana i da se doprinese potpunijem i celovitijem proučavanju nekih značajnih pravnih i ekonomskih pitanja koja se mogu postaviti u vezi sa tendencijom sve veće uloge regionalnog planiranja u privrednom i ekonomskom sistemu svakog regiona.

U radu je posebno prikazan pojam regionalnog planiranja, kao i teorije i modeli koji se mogu primeniti u planiranju i koji mogu dati najbolje ekonomske efekte, zavisno od njegovih karakteristika i specifičnosti.

Na kraju rada formiran je zaključak koji ukazuju na to da je regionalno planiranje neophodan instrument daljeg razvoja svakog regiona, što predstavlja mogućnost za zapošljavanje građana i podizanje stepena njihovog blagostanja.

¹ ognjen@vub.edu.ba

² milosevicm1@gmail.com

³ markovic966nenad@gmail.com

Ključne reči: regije, planiranje, teorije, modeli, blagostanje, razvoj, zapošljavanje, pandemija.

POJAM REGIONALNOG PLANIRANJA

Regionalno planiranje može se posmatrati kao pokušaj upravljanja razvojem regiona. U nekim zemljama sistem upravljanja je decentralizovan i sveden na subnacionalne (podnacionalne) nivoe upravljanja tako da njihova međusobna koordinacija nije moguća bez regionalne dimenzije.

Regionalni razvoj obuhvata ekonomske, društvene i političke procese koji su međusobno uslovljeni i dešavaju se u nadnacionalnom prostorno-vremenskom okviru. Regionalni razvoj se često posmatra u nacionalnom kontekstu koje se zasniva na praćenju raznih socioekonomskih indikatora. (Vresek, 1990, str. 4)

UNUTARREGIONALNO I MEĐUREGIONALNO PLANIRANJE

Regionalno planiranje usmereno je na rešavanje problema uslovljenih međuregionalnim kretanjem i razmeštajem stanovnika i zaposlenosti, raspoloživosti i mogućnosti iskorišćavanja prirodnih, kapitalnih, ljudskih resursa u svetlu dugoročnih ekonomskih i društvenih očekivanja.

Unutarregionalno planiranje usmereno je na rešavanje raspoređivanja resursa i podsticanje raznovrsnih aktivnosti u okviru regiona. Sadržaj unutarregionalnog planiranja se menja u zavisnosti od regiona do regiona, odnosno zavisi od problema sa kojima se suočavaju. Jedan od ciljeva unutarregionalnog planiranja je smanjivanje međuregionalnih razlika.

Međuregionalno planiranje prisutnije je u zemljama gde su razlike između regiona izraženije i dublje. Takvi primeri su Italija, Francuska i Španija. (Vresek, 1990)

TEORIJE REGIONALNOG EKONOMSKOG RAZVOJA

Pošto ne postoji jedinstvo pravaca u regionalnoj ekonomiji, u ovom radu usvojen je pristup u njihovom razvrstavanju na klasične, neoklasične, teoretičare endogenih objašnjenja privrednog rasta, autore nove ekonomske geografije i pristalice tzv. prostornih inovacionih sistema. (Puljiz, 2009) Poslednja tri teorijska pravca pripadaju grupi tzv. savremenih teorija regionalnog razvoja. Analizom stavova teoretičara koji reprezentuju pomenute teorijske pravce u regionalnoj ekonomiji zapaža se promena težišta u

vrednovanju najznačajnijih faktora regionalnog rasta, od proizvedenih i prirodnih faktora ka faktorima znanja, inovacija i umreženosti. (Trivić & Petrov 2014, str. 125-135)

Teorijska razmatranja o konvergenciji ili divergenciji bruto domaćeg proizvoda po stanovniku među regionima tokom vremena razlikuju se, takođe, u zavisnosti od pripadnosti pojedinih istraživača prethodno pomenutim pravcima u regionalnoj ekonomiji. (Despotović & Cvetanović 2017, str. 109-123)

Pitanja kao što su zbog čega pojedine regije ostvaruju puno brži ekonomski rast od drugih, da li se regionalne nejednakosti s vremenom smanjuju ili povećavaju, koliko je lokacija važan faktor u procesu razvoja samo su neki od primjera interesa istraživačkih izazova na koje su pokušale odgovoriti generacije ekonomista. Teorijska osnova regionalnog razvoja je neodvojivo povezana s teorijama ekonomskog rasta, odnosno modelima koji propituju dugoročne činioce razvoja društava.

Klasične teorije ekonomskog rasta

Moguće je identifikovati nekoliko teorijskih pristupa koji se bave pitanjima regionalnog rasta.

Prvi koncept se odnosi na pristup klasične teorije o ekonomskom razvoju koja se odnosi na radove ekonomista koji su tokom 50-ih i 60-ih godina razvili niz zanimljivih ideja o izvorima regionalnog rasta te međuodnosu regionalnog rasta i regionalnih nejednakosti.

Drugo područje temelji se na modelima ekonomskog rasta, odnosno poznatom neoklasičnom modelu rasta i nedavno razvijenim modelima endogenog rasta.

Dok se treće područje bavi modelima nove ekonomske geografije. (Puljiz, 2011, str. 63-82)

Pod klasičnim pristupom o ekonomskom regionalnom razvoju uobičajeno se podrazumevaju radovi autora koji su se tokom 50-ih i 60-ih godina prošlog veka intenzivno bavili pitanjima ekonomskog razvoja i nejednakosti. Prema radovima francuskog ekonomiste F. Perrouxa o polovima rasta, švedskog ekonomiste G. Myrdala o kružnim i kumulativnim uzročno-posledičnim procesima, te američkog ekonomiste A. Hirschmana o mehanizmima polarizacije rasta. Modeli polarizacije, odnosno modeli centra i periferije, kako se uobičajeno nazivaju, pružaju objašnjenje zašto postoje značajne razlike u razvijenosti na međunarodnom i regionalnom nivou kao i zbog čega se povećavaju. Ovi centri, nazvani „polovi rasta“, nastaju zbog lokacijskih prednosti i rastu brže od drugih regija. Ubrzani razvoj polova rasta naziva se polarizacijom, dok se sustizanje razvijenijih od strane slabije

razvijenih područja naziva efektom raspršivanja razvoja odnosno efektom kapilarnog razvoja.

Hirschman ističe dva osnovna mehanizma kroz koja se odvija polarizacija: jedan je istiskivanje poduzeća u slabije razvijenim područjima zbog konkurencije poduzeća iz razvijenijih područja, a drugi je proces migracije obrazovanih slojeva stanovništva u razvijenija područja što ima za posljedicu dugoročno slabljenje ljudskog potencijala slabije razvijenih dijelova i njegovo dalje zaostajanje. Ovi negativni uticaji polova rasta na razvoj slabije razvijenih regija se nazivaju neželjeni efekti. S druge strane, efekti raspršivanja razvoja se javljaju kada razvoj centra „povuče” za sobom i rast periferije. Dakle, za razliku od neoklasične teorije koja pretpostavlja da se rad i kapital kreću u suprotnim smerovima, Myrdalova hipoteza dopušta kretanje kapitala i radnika u istom smeru. Nakon određenog vremena će rast polova biti usporen, nakon čega će ih druga područja početi dostizati u razvoju. (Puljiz, 2011, str. 10)

Kada je reč o klasičnim trgovinskim teorijama i teoriji carinske unije, integracija tržišta će doprinjeti boljoj alokaciji resursa i specijalizaciji od kojih će koristiti imati svi partneri, mada ne svi u podjednako meri. Isto tako, specijalizacija zahteva restrukturiranje koje može privremeno predstavljati veliki teret. (Puljiz, 2011, str. 1)

Neoklasični model rasta

Temelje neoklasičnog modela rasta postavili su američki ekonomist Robert Solow i australijski ekonomist Trevor Swan po kojima se model često naziva i Solow-Swanov model rasta. Prema neoklasičnom modelu rasta, nivo proizvodnje je određena na temelju doprinosa proizvodnih faktora kapitala i rada te nivoa tehnologije. Prema neoklasičnom modelu u srži procesa rasta se nalazi produktivnost odnosno proizvodnja po zaposlenom radniku. Produktivnost će rasti samo dok se povećava nivo kapitala po radniku. Međutim, rast kapitala po radniku, vremenom usporava zbog zakona opadajućih prinosa, prema kojem posle određenog nivoa svako dodatno povećanje inputa vodi proporcionalno manjoj količini proizvodnje po jedinici inputa. Prema modelu postoji i tačka ravnoteže u kojoj se proizvodnja po zaposlenom više ne može povećavati povećanjem kapitala po zaposlenom već isključivo napretkom tehnologije. Neoklasični pristup ne pravi posebnu razliku između nacionalnog i regionalnog nivoa. To znači da se razlike u regionalnim stopama rasta mogu objasniti na isti način, kao i razlike na nacionalnom nivou. (Puljiz, 2011, str. 10)

Prema neoklasičnom modelu rasta, izvori razlika u regionalnim stopama rasta mogu biti sledeći:

- tehnološki napredak može varirati među različitim regijama,

- rast fizičkog kapitala može varirati među različitim regijama,
- rast radne snage može varirati među različitim regijama.
(Armstrong, & Taylor 2000)

Međutim, razlike u razvijenosti su prisutne samo u kratkom i srednjem roku, dok bi u dugom roku, zbog procesa konvergencije, regionalne razlike trebale nestati i sve bi regije trebale postići jednak nivo proizvodnje po zaposlenom. Naime, prema neoklasičnom modelu, zbog prisutnosti zakona opadajućih prinosa, kapital i rad bi se trebali kretati u suprotnim smjerovima. Regije s niskim stupnjem razvijenosti će privlačiti kapital iz drugih regija zbog većih jediničnih prinosa u odnosu na visoko-razvijene regije, dok će regije sa visokim dohocima privući radnike iz regija s nižim dohocima. I jedan i drugi proces za posljedicu u dugom roku ima izjednačavanje smjera rada i kapitala među regijama i ostvarivanja konvergencije u nivou proizvodnje po zaposlenom. S tim u skladu, prisutnost regionalnih neravnoteža se u neoklasičnom modelu objašnjava uglavnom ograničenjima koja sprečavaju slobodan protok ljudi, kapitala i tehnologije. Neoklasični modeli rasta ukazuje na to kako su tržišta u suštini izrazito konkurentne prirode i da ne teže monopolima, te da tržišni procesi obično rezultiraju u optimalnim nivoima alokacije proizvodnih faktora i same proizvodnje. Takođe, modeli ukazuju da postoji relativno malo mogućnosti za državu da promoviše ekonomskii rast, osim promocije tržišne konkurencije, kao i podsticanja štednje i investicija. (Armstrong, & Taylor 2000, str. 10)

Endogena teorija rasta

Dok neoklasični modeli naglasak stavljaju na proces akumulacije fizičkih faktora proizvodnje, u endogenim modelima izvor rasta se nalazi u procesu akumulacije znanja. Postoji nekoliko varijanti endogenih modela rasta.

Glavna razlika među modelima je u mehanizmima stvaranja i akumulacije znanja. U Romerovom modelu mehanizam je indirektan. Naime, akumulacija znanja se tretira kao slučajni nusprodukt odluka preduzeća o investiranju u fizički kapital. Radi se o slučajnom nusproduktu jer akumulacija kapitala indirektno potiče na akumulaciju znanja u preduzeću kroz proces „učenja kroz rad“.

Lucasov model rasta se temelji na prethodnom modelu, ali umesto fizičkog kapitala tretira ljudski kapital kao ključni input u procesu stvaranja znanja. Prema Lucasu, interakcija između individualaca uključenih u proces stvaranja znanja direktno utiče na akumulaciju i prenos znanja. Što je nivo ljudskog kapitala veći, to će proces akumulacije biti brži pa će i ravnotežna

stopa rasta biti veća. Budući da svaka generacija radnika nasleđuje prethodna znanja i stiče nova, nema opadajućih prinosa za faktor ljudskog kapitala.

Prema drugoj varijanti modela rastući prinosi proizlaze iz kolektivnog usavršavanja radne snage i procesa učenja kroz rad. (Armstrong, & Taylor 2000, str. 10)

Primjena endogene teorije rasta na regionalnom nivou se uglavnom temelji na važnosti interakcija između ljudi za prenošenje znanja, zbog čega ne iznenađuje da je upravo Lucasov model poslužio kao početna tačka za primjenu endogene teorije rasta u svrhu objašnjenja prostorne dimenzije ekonomskog rasta. (Setterfield & Roberts 2010, str. 431-450) Naime, direktne interakcije među ljudima zahtevaju geografsku blizinu, iz čega se može zaključiti da su šanse za prenošenja znanja, geografski gledano, najveće na lokalnom nivou. Važno je praviti razliku u značenju geografskog prostora kod informacija i znanja. Dok cena prenošenja informacije u modernom svetu ne zavisi od prostorne udaljenosti, cena prenošenja znanja raste zajedno sa geografskom udaljenosti, a što proizlazi iz svojstva znanja da se najbrže širi kroz kontakte licem u lice i što učestaliju komunikaciju.

Endogena teorija rasta odbacuje neoklasično viđenje tri osnovna faktora privrednog rasta regiona. Po njihovom mišljenju, pored faktora fizičkog kapitala, rada i tehnologije, od esencijalne važnosti za dugoročno održivi regionalni rast (ORR) su proizvodni (P), humani (H), socijalni (S), kreativni (K) i ekološki (E) kapital (K).

Uvećanjem pet odnosnih oblika kapitala u manje razvijenim regionima kreira se potencijal za razvoj i apsorbovanje podsticaja i razvojnih impulsa koji dolaze iz ekonomski razvijenijih regiona. Manje razvijeni regioni, pod pretpostavkom da ostanu uskraćeni za bilo koji od navedenih oblika kapitala, verovatno će ostati nerazvijeni, čak i u situaciji kada im budu dodjeljena određena sredstva za razvoj. (Setterfield & Roberts 2010, str. 431-450)

Teoretičari endogenog razvoja smatraju da je intenzitet ekonomskog rasta zemalja i regiona značajno determinisan prirodom i kvalitetom osnovnih privrednosistemskih odrednica zemlje i politike ekonomskog razvoja konkretnog regiona. (Todaro & Smit 2015). Brojne verzije endogenih objašnjenja privrednog rasta ukazuju na značaj postojanja odgovarajućih institucionalnih aranžmana. (Cvetanović i dr. 2015, str. 10-17) Neki od njih tvrde da „lokacija industrije može biti od presudnog značaja za regionalni razvoj, i da su sinergetski efekti lokacija važni za tehnološke i druge uticaje preliivanja i inovacija”. (Dragičević 2012, str. 20) Postoji saglasnost u regionalnoj ekonomiji da endogena teorija rasta predstavlja njihov najvažniji konceptualni okvir.

Iz navedenog sledi da potencijalna korisnost endogene teorije rasta u objašnjenju regionalnih nejednakosti u stopi rasta leži u hipotezi da su procesi prenošenja znanja geografski ograničeni i kumulativni. Međuljudska

interakcija povezana sa stupnjem obrazovanosti rezultira daljim rastom postojećeg ljudskog kapitala kao i privlačenjem novog ljudskog kapitala. Porast ljudskog kapitala nadalje vodi ka inovacijama i rastu. Na taj način najrazvijenije regije sa najvećim nivoom ljudskog kapitala ostvaruju trajnu prednost u inovativnosti u odnosu na slabije razvijene regije. Slabije razvijene regije sa svojim neatraktivnim okruženjem za visokoobrazovane i inovativne pojedince (slabije plate, slabija mogućnost zapošljavanja, slabiji finansijski izvori) vrlo teško mogu razvijati sopstvene inovacijske kapacitete. Ipak, teorija endogenog rasta ostavlja mogućnost intervencije javnog sektora kojom bi se povećao inovacijski kapacitet slabije razvijenih regija. (Dragičević 2012, str. 10)

Nova ekonomska geografija

U novijoj ekonomskoj literaturi tvrdi se da će bogato središte Unije imati više koristi od integracije nego periferija, prije svega zbog prednosti sakupljanja. Ovaj model će teći inverzno samo u slučaju da važe izuzetno niske trgovinske barijere i da troškovne prednosti periferije nadomještaju prednosti sakupljanja središta. Stoga, teorija rasta ne daje izričitu argumentaciju u vezi sa konvergencijom dohotka. (Dragičević 2012, str. 1)

Zbog razvijenog modelskog formaliziranja svojih temeljnih ideja, koje ga izdvajaju od nekih prethodnih teorija regionalnog rasta, neki autori Nove ekonomske geografije (NEG) proglašavaju prvim uspješnim pokušajem da se na formalizovan, modelski način objasni zašto a priori slične regije nisu ostvarile isti stupanj ekonomskog razvitka. (Behrens & Thisse 2007, str. 456).

Prema Krugmanu geografski raspored ekonomskih aktivnosti (Tabela 1) nastaje kao rezultat odnosa između tzv. centripetalnih sila koje potiču okrupnjavanje ekonomskih aktivnosti, odnosno aglomeraciju i tzv. centrifugalnih sila koje ograničavaju proces koncentracije proizvodnih aktivnosti. Krugman posebno naglašava važnost efekta vanjskih ekonomija razmjera odnosno eksternalija u procesu regionalnog rasta. Tako se spoljašnje eksternalije povezane sa veličinom tržišta opisuju kao veze prema unaprijed (eng. forward linkages) i veze prema unatrag (eng. backward linkages) odnosno stvaranje tržišta kroz ponudu (prema naprijed) i stvaranje tržišta kroz potražnju (prema nazad). Kada proizvodi industrija sa velikom ekonomijom razmera i velikom koncentracijom proizvođača postaju jeftini intermedijarni inputi za druge industrije, dolazi do stvaranja tržišta prema napred odnosno stvaranja tržišta kroz ponudu. Stvaranje tržišta kroz potražnju se događa kod industrije sa velikim ekonomijama razmera smeštene na lokaciji sa dobrim pristupom velikim tržištima. (Krugman, 1995)

Centripetalne i centrifugalne sile u modelima nove ekonomske geografije

Tabela 1.

Centripetalne sile

Efekti veličine tržišta

Razvijena tržišta rada

Pozitivne eksternalije

Centrifugalne sile

Nepokretni faktori proizvodnje

Zemljišne rente

Negativne eksternalije

Izvor: Obrada autora prema: Krugman, P. (1995)

Nove teorije ekonomskog rasta

Tokom osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka pojavio se niz teorijskih koncepata regionalnog razvoja koji se temeljio na inovacijskim aktivnostima kao izvoru ekonomskog rasta. Za razliku od neoklasične, novi koncepti su više deskriptivnog karaktera. Premda se ne smatraju delom standardne ekonomske teorije rasta, njihov je razvoj pod snažnim uticajem pojedinih teorija, a posebno teorije endogenog rasta. Neki od tih novih koncepata su poznati kao „novi industrijski prostor“, „industrijski klasteri“, „inovativni milje“, „samoučeća regija“ ili „regionalni inovativni sustav“. (Krugman, 1995, str. 10)

U svim pomenutim slučajevima regionalni rast se temelji na koncentraciji visoko-inovativnih preduzeća koja neprestano ulažu u nove tehnologije i stvaranje novih proizvoda, a istovremeno održavaju vrlo bliske međusobne veze, kao i veze sa ostalim važnim akterima u regiji, kao što su obrazovne institucije, lokalne i regionalne administracije, itd. Navedeni koncepti koriste interdisciplinarni pristup na način da uključuju jako širok broj činilaca rasta odnosno inovacija iz različitih područja, od ekonomije, sociologije, organizacije do administracije i drugih. Mnogi od faktora koji su predmet interesa istraživača spada u kategoriji neopipljivih, odnosno teško merljivih činioca, poput međusobnog poverenja aktera, kvalitete institucija, preduzetničkog duha i sl. Potrebno je posebno istaknuti dva važna izvora pozitivnih eksternalija koja se mogu naći kod većine novijih koncepata, a vrlo su važna jer se pretpostavlja da pozitivno utiču na produktivnost, inovativnost i ekonomski rast. Jedan tip eksternalija su već ranije spomenuti tzv. efekti lokalizacije koji se odnose na koristi koje proizlaze iz fizičke bliskosti sa preduzećima iz iste industrije.

Drugi oblik eksternalija su tzv. efekti urbanizacije koji se nekad nazivaju i aglomeracijskim ekonomijama povezanim sa koncentracijom velikog broja preduzeća iz različitih sektora te velikog broja pratećih uslužnih delatnosti kojima se koriste preduzeća iz svih sektora.

Razvoj klastera koji uključuju inovativna preduzeća i istraživačke institucije je postao jedan od važnih prioriteta mnogih vlada, što ne čudi budući da su radna mjesta u takvim klasterima visoko-dohodovna i visoko-produktivna. Jasno je da je delovanje visokotehnoških klastera usko povezano sa obrazovnom strukturom i da je većina takvih klastera smeštena u najnaprednijim regijama. Mehanizam kumulativne uzročnosti kontinuirano povećava već stečene prednosti najnaprednijih regija, dok istovremeno globalizacijski procesi povećavaju pritisak konkurencije, posebno u slabije razvijenim regijama. Stoga su konkretne aktivnosti, usmerene ka podizanju inovativnosti u slabije razvijenim područjima, suočene sa dodatnim rizicima i poteškoćama. (Krugman, 1995, str. 10)

Teorijska literatura pruža brojne i različite odgovore na to koji su glavni faktori ekonomskog razvoja. Međutim, i pored brojnih teorijskih objašnjenja, evidentno je da ne postoji opšteprihvaćeno objašnjenje ključnih faktora regionalnog rasta.

ZAKLJUČAK

Savremeno poslovanje, sa izraženim karakteristikama dinamičnosti i turbulentnosti zahteva posebnu pažnju i razvoj načina poslovanja u otežanim uslovima.

U takvoj situaciji moraju se pronaći modeli poslovanja koji će dati adekvatne poslovne rezultate koji omogućavaju da se, nakon nastanka vanrednih okolnosti, krene sa privrednim aktivnostima napred u razvoj.

Zato je potrebno da se primene adekvatni modeli planiranja i to posebno na nivou regiona, kako bi se očuvali osnovni resursi razvoja za neka buduća bolja vremena.

Iz navedenih razloga razmotreno je više, u teoriji i praksi, poznatih modela planiranja koje treba primenjivati zavisno od datih uslova u određenom regionu. U odabiru modela planiranja treba koristiti uporedno iskusto zemalja koje posluju u identičnim uslovima i koje su već pronašle adekvatan model, koji daje rezultate.

SUMMARY

REGIONAL PLANNING - CONCEPT, THEORIES AND MODELS

The aim of this paper is to investigate regional planning, which is a very important factor in the development of each country and region. This research contributes to the possibility of improving the living standards of citizens and

contributes to more complete and comprehensive study of some important legal and economic issues that may arise in connection with the growing role of regional planning in the economic and economic system of each region.

The paper presents the concept of regional planning, as well as theories and models that can be applied in planning and that can give the best economic effects, depending on its characteristics and specifics.

At the end of the paper, a conclusion indicates that regional planning is a necessary instrument for further development of each region, which represents an opportunity for employment of citizens and raising the level of their well-being.

Keywords: regions, planning, theories, models, development, employment, pandemic.

LITERATURA

1. Armstrong, H. & Taylor, J. (2000). Regional economics and policy. Oxford: Blackwell
2. Behrens, K. & Thisse, J.P. (2007). Regional economics: A new economic geography perspective. *Regional Science and Urban Economics*, 37.
3. Despotović, D. & Cvetanović, S. (2017). Teorijska eksplikacija faktora regionalnog rasta i ekonomske konvergencije (divergencije) regiona. *Ekonomski horizonti*, 19.
4. Dragičević, M. (2012). Konkurentnost – Projekat za Hrvatsku. Zagreb: Školska knjiga.
5. Krugman, P. (1995). *Development, Geography and Economic Theory*. Cambridge: MIT Press.
6. Puljiz, J. (2011). Teorije regionalnog razvoja u ekonomskoj literaturi. *Godišnjak Titius: Godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke*, 33,
7. Puljiz, J. (2009). Čimbenici regionalnog razvoja i regionalnih nejednakosti u Republici Hrvatskoj. Neobjavljena doktorska disertacija. Split: Ekonomski fakultet, Sveučilišta u Splitu.
8. Setterfield, M. & Roberts, M. (2010). Endogenous regional growth: a critical survey. In Setterfield, M. (Ed.), *Handbook of Alternative Theories of Economic Growth*, Cheltenham: Edward Elgar.
9. Trivić, N. & Petrov, V. (2014). Determination of the economic growth rates by the growth quality. *Economic Horizons*, 16,
10. Vresek, M. (1990). *Grad u regionalnom i urbanom planiranju*. Zagreb: Školska knjiga

Ovaj rad je primljen **04.11.2020.**, a na sastanku redakcije časopisa prihvaćen za štampu **18.12.2020.** godine.